

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1251626/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים
לפני כבוד הדיינים:

הרב שלמה שפירא, הרב אברהם שינדלר, הרב ציון לודאילוז

המערערת: אלמונית

נגד

המשיב: פלוני

הנדון: היסודות ההלכתיים לייצוג בידי מורשה, מעלתו וחסרונו וחובות המייצג;
איהיכולת לאכוף פשרה או לחייב הוצאות בגין סירוב לה

פסק דין

הערעור דנן

לפנינו ערעור על החלטות בית הדין האזורי מתאריך כ"ח במרחשוון התש"ף (26.11.19) ומתאריך י"א בכסלו התש"ף (9.12.19) שבהן חויבה המערערת [באת כוח האישה בהליך דהתם] תשלום הוצאות משפט באופן אישי. הנימוק שנתן בית הדין האזורי לחיוב הוא שהמערערת, באת כוח האישה, סיכלה את האפשרות להביא את הצדדים להסכם לאחר שהצדדים כבר הביעו את הסכמתם להליך זה – מה שגרם לבזבוז זמן שיפוטי.

יצוין: המשיב לא הופיע לדיון אף שהוזמן לדיון. בית הדין שלח את פרוטוקול הדיון לעיון ולתגובת המשיב, תגובתו לא התקבלה במועד שקצב בית הדין, אלא לאחריו. עיינו בדבריו, אך אין במה שכתב לגבי הדברים שנאמרו בפנינו, בדבריו המתריסים נגד המערערת והמביעים חוסר שביעות רצון מאופן הייצוג לאשתו לשעבר – יריבתו, כדי להעיר ולהאיר על הטענות הענייניות משפטיות שהועלו בפנינו.

היסודות ההלכתיים לייצוג בעלי דין על ידי מורשה, מעלת הייצוג בצד חסרונו וחובתו של המייצג לפני שנבהיר את עמדתנו לגופו של ערעור נעתיק תחילה (בשינויים הנדרשים) את שכתב אחד הדיינים החתומים מטה במקום אחר, בתיק 1094102/1, לגבי עצם המנהג למנות 'מורשה' ותפקידו של המורשה – דבר המשליך גם על התנהלות בית הדין כלפיו:

עיקר מינויו של מורשה לייצג בעל דין לפני בית הדין הוא כדיעבד וכדשנינו בשבועות (לא, א) "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו" – רב אמר: זה הבא בהרשאה", וביאר רש"י: "זה הבא בהרשאה – ומתעבר על ריב לא לו, ושמא הראשון נוח לו ונוח לפשרה יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים."

ובתוספות (שם) כתבו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

זה הבא בהרשאה – כשעושה בשביל שהוא אלם ובעל טענות, שמתעבר על ריב לא לו, אבל כשטורח להביא לחבירו מעותיו שאין חבירו יכול לטרוח – מצוה קעביד.

והך דינא פסקו הרמב"ם (הלכות שלוחין ושותפין פרק ג הלכה ה): "וכל הבא בהרשאה – הרי הוא בכלל הנאמר בהן 'ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו'." וכתב שם הראב"ד: "דוקא כשהוא עם בעל דינו בעיר אחת ומרשה לאחר לתבוע את חובו, אבל אם היה בעל דינו בעיר אחרת – מציל ממון חבירו הוי'."

ועיין שם בכסף משנה שכתב:

וכל הבא בהרשאה וכו' – בפרק שבועת העדות (דף לא) מימרא דרב. וכתבו התוספות דהני מילי כשעושה בשביל שהוא אלם ובעל טענות שמתעבר על ריב לא לו. והראב"ד ז"ל כתב: "דוקא כשהוא עם בעל דינו" וכו'. ולי תרוייהו איתנהו, דכללא דמילתא: כל שהבעל דין אינו יכול להוציא מיד הלוח – או מפני אלמותו או מפני רחוק המקום – מצוה עביד להציל עשוק מיד עושקו. אבל אם הלוח אינו אלם יותר מבעל דינו, ושניהם בעיר אחת, ואפילו הלוח בעיר אחרת ואית למלוה דרכא עליה, אז לא טוב עשה.

ונראה שגם הרמב"ם לא חלק על סברת התוספות והראב"ד שכאשר יש הכרח לכך מותר למנות מורשה, שבתשובותיו (מהדורת בלאו, סימן רעב) כתב:

ועל פי אלו ההקדמות אסור לדעתי למנות מורשה אלא כשיש הכרח – אם משום שהתובע בעיר והנתבע בעיר אחרת או משום שהתובע חולה או כיוצא בזה מן הסיבות המצדיקות. אבל כשמסתלקות הסיבות אין מקום להרשאה, אלא יבואו שני בעלי הדין לבית דין הואיל ואין מניעה לאיש מהם.

ובמאירי בשבועות (שם) כתב:

לעולם יזהר אדם שלא יבא לדין אלא בהכרח, ולא יעשה עצמו כעורכי הדיינין להיותו מתעבר על ריב לא לו, שעריכת הדיינין מחדשת שנאות בין בני אדם, וכל שכן במי שנכנס בה מצד הרצון ושלא מחמת עניני עצמו. דרך עצה אמרו: "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו" – "זה הבא בהרשאה." וכגון שהם בעיר אחת, הא אם היה שם דרך רחוקה ואינו רוצה לטרוח וזה הולך ומביא הלואתו או פקדונו – אינו בכלל לא טוב עשה, אדרבא מצוה הוא עושה.

וכן פסק הרמ"א (חושן משפט סימן קכג סימן טו): "אבל אם עושה כדי להציל עשוק מעושקו, מצוה קעביד (בית יוסף בשם תוספות)."

לכשנעמוד על עומק סברת דין זה, נבחין שמה שגינו חז"ל את הבא בהרשאה היינו דווקא במקום שהתערבות המורשה לא מועילה להוציא הצדק לאמיתו, כמו שכתב רש"י וכמו שכתבו תוספות ותוספות הרא"ש, או שהתערבותו תגביר שנאה ותמנע פיתרון כדברי המאירי. אך במקום שכוונתו להציל עשוק מיד עושקו, כשיש דרך רחוקה ביניהם, כדברי התוספות, הראב"ד, הרמב"ם בתשובתו והמאירי וכדכתב הכסף משנה, או במקום שהתערבותו תמנע מריבה ותסייע לפתרון בדרכי שלום – אדרבה מצוה קעביד.

ויש לומר דלא רק כשיש מניעות אובייקטיביות, כגון שנמצאים בעיר אחרת או בחולה, אלא אף במניעה סובייקטיבית, כגון שאחד 'אלם'. ולפי זה נראה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שהוא הדין במקרה שבעל הדין אינו יודע לטעון טענותיו, מפני שאינו יודע לדבר רהוט או אינו יודע הלכה, שזה המצב המצוי בדרך כלל בבעלי דין – דבר המונע מהם להציג טענות צודקות על פי דין שהרבה פעמים אינם מודעים להן וגורם להם להתמקד ולהתרכז בעובדות וטענות לא רלוונטיות (כדחזינן מעשים בכל יום בטענות בעלי הדין) – ומכיוון שאינו יודע את ההלכה ולא את החוק, אינו יכול לתבוע מה שמגיע לו ותובע מה שלא מגיע לו.

משכך: ההכרח לא יגונה, שכיוון שרוב בעלי הדין אינם יכולים לייצג את עצמם לכן התירו הפוסקים למורשה לטעון בבית הדין. מפני שבמקרים אלו אין הוא נכלל בכלל "אשר לא טוב עשה בעמיו".

ובחידושי הריטב"א בשבועות (שם) כתב:

אומר היה מורי הרב ז"ל דבמקום דאיכא חשש קטטה בבעלי דינין עצמם אם ידינו זה עם זה, דמצוה נמי עביד מפני דרכי שלום. והיינו דתקון רבנן אורכתא [– הרשאה] אפילו למי שהנתבע בעיר.

משמע מדבריו שבמקום שהמורשה יגרום למניעת קטטה יש למנותו. ועיין בשו"ת חושן האפוד (חושן משפט סימן מג [אות א]) שכתב דבר זה מסברתו, וכתב שדרכם לייצג לצדדים שיעמידו מורשה ועל ידי זה ישקטו המריבות, ולא זכר שר לפי שעה שכבר קדמו הריטב"א בזה.

אך בדברי המאירי שהזכרנו מצינו סברה הפוכה, שלפעמים דווקא המורשה הוא הגורם למריבות. ופוק חזי מאי עמא דבר, ודברי שניהם אמת.

דברי הגמרא מיירי במורשה מטעם התובע, והראשונים דנו מה יהיה הדין לגבי מורשה של הנתבע. ונחלקו בזה גדולי הראשונים דהערוך ורבנו חננאל מתירים לנתבע למנות מורשה ורב סעדיה גאון והרי"ף אוסרים. ודבריהם הובאו בדברי הרמב"ן ושאר הראשונים בשבועות (ל, א). וזו לשון הרשב"א שם:

ולענין שווי נתבע שליח לטעון בשבילו בבית דין:

איכא מרבוותא ז"ל דאמרי דמצי למנות, והביאו ראיה מהא שאמרו בירושלמי פרק כהן גדול גבי מה ששנינו שם "כהן גדול דנין אותו": "וימנה אנטלר? הגע עצמך, שנתחייב שבועה ואנטלר נשבע?! אלמא אי לאו שיש עסק שבועה ביניהם מצי למנויי שליח, וכן כתבו הרב בעל הערוך ורבינו חננאל ז"ל.

אבל בתשובה לרבינו סעדיה ז"ל וכן בתשובה לרב אלפסי ז"ל איתא שאין נתבע יכול למנות שליח. וכן בדין, שלא ישמעו בית דין מפני תורגמן טענות של שקר, ופעמים שהנתבע אינו מעיז בפני בעל חובו שיוודע האמת כמוהו, והשליח מעיז שאינו יודע. והתם בכהן גדול אמרו כדי שלא לבזותו, דכתיב "וקדשתו". ואפילו נשים יקרות לא אמר הרב ז"ל שתמנה שליח אלא שבית דין שולחין לה שלוחי בית דין, כגון סופרי הדיינין, ולטעון מפיהן, אבל לא למסור טענותיהן לאחרים. וכן כתב הרמב"ן ז"ל.

ומתוך הדברים משמע שבמורשה יש חשש נוסף, שמא הוא משקר בשליחות משלחו, ויכול להעז בזה בפני התובע שהרי אין הוא מכיר בשקרו. ופירוש דבריו שאף שאין הוא מתכוון לשקר – לפעמים משלחו מוסר לו טענות שקר, ואין הוא נמנע מלטעון אותן מפני שאין הוא מבחין בשקר שבדברים. מה שאין כן המשלח, שלא היה מעז לטעון דברי שקר בפני מי שמכיר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בשקרו. ולכן מעיקר הדין צריכים לשמוע תחילה את בעלי הדין, שאין הם מעזים, ורק אחר כך ישמעו דברי המורשים.

ועיין עוד בסמ"ע (סימן יז ס"ק יז) שכתב:

[...] כשמבין הדיין לשונם, אלא שאינו מהיר בלשונם כדי לדבר עמהם, מותר להעמיד מתורגמן ביניהן, והמתורגמן מדבר עמהם לפני הדיין מה שמשימין בפיו מחקירות ודרישות ופסק דין, והדיינים מבינים ועומדים על דבריהם. ועיין פרישה (סעיף ט) שדקדקתי מלשון הרמב"ם (פרק כא מסנהדרין הלכה ח) שגם אם הדיין אינו צריך לשום מתורגמן, שיודע גם כן להשיב בטוב, רק שהבעלי דין רוצים להעמיד מתורגמן שימליץ דבריהם באזני הדיין לאחר שטענו הן בעצמן לפני הדיינים – מותר.

ועיין עוד במה שהרחבנו בזה בפסק דין אחר בתיק 1220842/1.

עולה מהאמור שבמקרים רבים ואולי ברוב המקרים, כשהמורשה עושה מלאכתו נאמנה (להלכה ולא רק למה שחושב שהוא טובת לקוחו), יש בתפקידו משום הצלת עשוק מיד עושקו וביטול הטענות והמענות כדבעי.

ולמה שכתבנו, שכיום רוב בעלי הדין, ואף תלמידי חכמים, לא בקיאים בהלכות ובחוק ואינם יודעים לטעון את טענותיהם, יש ליתן טעם נוסף להתיר למורשה לטעון והוא על פי מה שכתב השולחן ערוך (חושן משפט סימן יז סעיף ט):

ראה הדיין זכות לאחד מהם, ובעל דין מבקש לאמרו ואינו יודע לחבר הדברים, או שראוהו מצטער להציל עצמו בטענות אמת ומפני החימה והכעס נסתלקה ממנו או נשתבש מפני הסכלות – הרי זה מותר לסעדו ולהבינו תחלת הדבר, משום "פתח פיך לאלם" (משלי לא, ח). וצריך להתיישב בדבר זה הרבה כדי שלא יהיה כעורכי הדיינים.

ולפי זה במקרים רבים יצטרכו הדיינים עצמם לטעון לבעלי הדין מפני שמשתבשים בטענותיהם, ולפיכך עדיף שיהיו מיוצגים על ידי מורשה שיטען את טענותיהם כדי שלא להכריח את בית הדין לפתוח פה לאילמים וכדי שלא יזקקו להיות כעורכי הדיינים ולא יחסמו טענתו של הצד השני. ועיין בפתחי תשובה (שם ס"ק טו) במה שדן באיזה אופן ולמי מותר לייעץ לבעל דין, ואין כאן מקומו.

ויש להוסיף עוד שמכיוון שמורשה נוטל שכרו ויש לו טובת הנאה שוב לא הווי בכלל "אשר לא טוב עשה בעמיו" וכפי שכתב בגידולי תרומה (שער נ חלק ד אות ח):

ואם עושה בשביל להנות מהשכר ולא מפני האלמות – לא דבר בזה, ואולי אין כאן משום "לא טוב עשה" כי להנאת עצמו הוא דורש, ולא מיקרי "ריב לא לו".

ולעיל הבאנו את סברת הריטב"א שבמקום שיש חשש קטטה כשהדין ייערך על ידי בעלי הדין – עדיף למנות מורשה. מלבד זאת בהרבה מקרים המורשה מסביר היטב לבעל הדין את סיכוייו להצליח במשפט, מרגיע אותו ומסביר לו מה משקלן המשפטי של טענותיו וראיותיו ומה צפויה להיות ההכרעה שאליה יוכל להגיע בדין – שהרי במקרים רבים הדברים אינם כפי שעולה במחשבתם של צדדים, שעל ידי מריבות והזדקקות לפסיקה יוכלו להגיע לתוצאות טובות יותר – וכן יסביר לו שכדאי לפעמים להתפשר ולוותר, "דעביד איניש דזבין דיניה" כדאיתא בבבא בתרא (ל, ב). דבר זה יכול להיעשות באופן יעיל על ידי המורשה, ולעניות דעתנו זהו עיקר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תפקידו, דבר זה מביא להשקטת המריבות ועוזר לדיינים ליעל את הדיונים ולהוציא הדין לאמיתו.

ועיין בתוספות (כתובות סט, א דיבור המתחיל "ואישתיק") שכתבו:

מכאן רגיל רבנו תם, כשהיה יושב בדין ואחד מבעלי דינין מגזם לחברו ואומר "כך וכך תתחייב לי בדין", רגיל היה רבנו תם לומר "שקר אתה דובר כי לא יתחייב", שאם אין לו לדיין לומר כן – מה היה מוכיח רב מניומי מדאשתיק אמימר?

דין זה נפסק להלכה בחושן משפט (סימן יז סעיף יב), ודבר זה יכול להיעשות בדרך כלל על ידי המורשה שבעל הדין סומך עליו, ולא תמיד על ידי הדיין, וכמו ב'זה בורר לו אחד' שמחשבת בעל הדין היא שמי שבחר בו ייהפך בזכותו.

כל הדברים הנזכרים לעיל יכולים להיעשות רק אם למורשה יש את הידיעות ההלכתיות והכישורים לתפקיד זה, שאז יעשה מלאכתו נאמנה. וממילא יהיה אפשר גם לצנן את הסכסוך ולהוציא דין לאמיתו.

והנה כשלמורשה אין את הכישורים הנצרכים, ברור שלא יועיל ואף יזיק ויביא לשיבוש המשפט, שיבושים אלו יכולים להיות כשלמורשה אין את היכולות ההלכתיות והמעשיות לברר מה תוקפן ומהימנותן של טענות משלחו – דבר שיגרום לו לייצגו באופן לא נאות וכבר עמד בזה בנחלת שבעה (מד, ו):

ובאמת כך דרכן של קצת מורשים – מבלבלין, מצפצפין ואינם יודעים מה מצפצפין כי מחפשים בספרים אחר סברות ודינים אשר ישרו בעיניהם, ולרוב קולטין את הפסולת וזורקין את האוכל. בראותם כי אין הדיין מסכים לדעתן, יצאו לריב מהר. ויש לדיין לגעור בהן ולזלזלן.

ומצד שני יש מורשים שאף שיודעים את האמת משתמשים באמון שניתן בהם כדי לשכש את הדין ולגרום בסופו של דבר נזק לבעלי הדין. ועיין בתשובות בעי חיי (חושן משפט חלק ב סוף סימן עה) שכתב בתוך דבריו:

המורשה טוען בעד התובע והנתבע כמה שקרים וטענות שהבעל דין עצמו אינו יודע לטעון, ולכן בוחרים 'הבוגאדור' [מורשה] תחבולן ורמאי ובעל הדבר. ומי שגדול מחבירו בשקרים ותחבולות ורמאות – נותנים עיניהם בו לשכרו ברצי כסף. איני יודע מאין בא להם המנהג הרע הזה.

ועיין בשו"ת חושן האפוד הנזכר לעיל שכתב:

ומכל מקום בשום אופן אין אנו מקבלים למורשה אחד מהמליצים (אדבוקאט), לבד כשהוא קרוב גמור לאחד מהצדדים. ונכתב ונחתם מחמת ידינו החלטה זאת זה כמה שנים בפנקס בית דין המרכזי אשר לנו. והטעם כי מלבד דכמה מליצים אינן בני תורה ולא נוכל להתוכח עמהם על פי תורה, אף גם זאת דהרב החבי"ב [חיים בן ישראל בנבנישתי, בעל בעי חיי, בתשובתו הנ"ל] גופיה – שהוא מוליד לנו הקי"ל הזה דהנתבע יכול למנות מורשה – חרה אפו על מה שנוהגין בויניציה, דבין התובע בין נתבע – רובם ככולם ממנים מורשה שיטעון בעדם ונקראים אבונאדוריס. והוא לא ידע מאין בא להם המנהג הרע הזה, שכבר כתבו הפוסקים שאין האנטלר יכול לטעון מעצמו אלא כפי מה שיסדר לו הבעל דין. ויען שהבעל דין עצמו אינו נודע לטעון בדויים וטענות, בוחרים אבוגאדור הגדול מחברו בתחבולות וערמות ושוכרים אותו ברצי כסף, וכמו שיעויין כל זה בתשובת בעי חיי (שם סימן צ),

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והעתיק דבריו הרב מטה שמעון [חושן משפט הגהות הטור] בסימן קכ"ד [אות ב]. וגם במקומות אחרים אשר הבית דין מקבלים מורשה בעד התובע והנתבע – אינן מקבלים רק תלמיד חכם, לא מליץ שלא יוכל להשיב על פי הדין מאומה רק מה שמלמדין אותו קצת ראשי דברים. ולכן גם אנחנו החלטנו כן שלא לקבל מליץ לבית דין, רק אם המליץ הוא קרוב גמור להתובע או להנתבע נהגנו לקבלו, שעליו מוטל להציל משום "ומבשרך אל תתעלם".

דברים אלו של גדולי האחרונים, שהכירו בבעייתיות של חלק מהמורשים והמכירים במציאותם של מורשים דלא מעלי, ידועים לנו גם אצל חלק מעורכי הדין והטוענים הרבניים – חלק מהסוג הראשון [שהזכירו האחרונים הללו], שאין להם את הכישורים לייצג; וחלק מהסוג השני, המעוניינים בליבוי הדין והמריבות ומונעים במעשיהם ובעצותיהם להוציא הדין לאמיתו ולהשקיט המריבות.

מסיבה זו קובעת תקנה נ"א לתקנות הדין: "בית הדין יכול להפסיק את הופעתו של כל מורשה במשפט, אם הוא רואה שהמורשה מפריע להוציא דין אמת לאמיתו [...]"

אך כידוע פסילת המורשה תיעשה במשורה ובמקרים מובהקים ומוכחים שהמורשה משבש הליכי בית הדין ומונע להוציא הדין לאמיתו – הדין ולא הפשרה.

יש לציין שבניגוד לדברי הנחלת שבעה, בעי חיי וחושן האפוד, המעידים על הבעייתיות שבהופעת מורשים, **מצינו דעה הפוכה המחייבת ומשבחת הופעת מורשים**, והיא כעין דעת הריטב"א, הרואה תועלת במינוי מורשים. דעה זו הוזכרה בשו"ת פורת יוסף [חושן משפט סימן ל, בשאלה] שמביא את המנהג בקושטא למנות מורשים לצדדים, ולדבריו תפקידם לעזור לדיינים להגיע לחקר האמת והדין, וזו לשונו:

מוט התמוטטה ויבש המעיין מהכנסות התלמידי חכמים:

הנה הוכרחו במעשיהם התלמידי חכמים שבעיר להתמצע ולהיות מהמתווכים, כי יהיה ריב בין איש ובין רעהו, וגם להתמנות עצמם מורשים בעד מי שהיו רגילים אצלם על תביעתם שהיה להם על אחרים, ולפני יושבי על מדין – אלו דייני ישראל – לתבוע ולבקש דינו של האיש ההוא הרגילים אצלו ולהוציא לאור משפטו. ובא בשכרו שהיה נוטל התלמיד חכם ההוא סך מה בעד שכר טרחו ופעולתו, ועל ידי זה היו מתפרנסים בכבוד.

ואוהבי התורה ולומדיה היו חפצים בזה, וגם מעלת בי דינא רבא היו שמחים בזה כי מה טוב ומה נעים שהתלמידי חכמים יהיו מורשים כי יכולים לחפש בספרי הפוסקים זלה"ה ולהראות הדבר לבית דין כי מעלת בית דין צדק – עם היות כי גדלה חכמתם יתר שאת ויתר עז מהתלמידי חכמים הבחורים שבדור – הנה מחמת עול הציבור המוטל על צוארם חבילות של ספקות מכמה עניינים ומעשים הבאים לפנייהם אינם יכולים לעצור כח ולחפש בסברות הפוסקים, קמאי ובתראי עד אחרן. לא כן התלמיד חכם ההוא כי יחייב דעתיה על נדון שלו, ולחפשי ישלחנו חיפוש מחיפוש כידוע.

וליום עברות – על ידי שבשביל שאיזה מהתלמידי חכמים שבדור היה מלא על כל גדותיו מסברות הפוסקים ז"ל והיה מקיפם לבית דין בגופי הלכות, ואירע מעשה שאף לאחר גמר דין הוכרחו לחזור מסברתם וחזר הדין וכדי בזיון ח"ו לבית דין [...]

דעה זו אינה עומדת בסתירה לדעות הנ"ל, אלא מתייחסת למציאות שונה – כשהמורשים הם תלמידי חכמים כמו שצריך להיות, בקיאים בהלכות הנדרשות להם, ועל כל פנים יש להם את

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

היכולת לבחון את שורשי הדברים, ולפעמים אף יותר מהדיינים כמבואר בדבריו. ולפיכך, מכיוון שיודעים ההלכה על בוריה, בוודאי לא יטענו דברי שקר אלא ינסו לכוון את ההלכה לאמיתה.

ועל כל פנים שמעינן מכל האמור לעיל שתפקידו של מורשה להבהיר לבעלי הדין ולדיינים את החובות והזכויות של בעלי הדין על פי דין. ולהכי אם אין למורשה את הכישורים הללו – לא יוכל למלא תפקידו, ומלבד שלא יועיל בדבריו הרבה פעמים אף יקלקל למשלחו, והווי בכלל "אשר לא טוב עשה בעמיו".

וזאת למודעי: תקנה נ(1) לתקנות הדיון קובעת שכמורשה יכול לשמש הן טוען רבני והן עורך דין וזו לשונה:

כמורשה בבית הדין כשיר לפעול:

א. עורך דין בעל רישיון לפי חוק לשכת עורכי הדין, התשכ"א – 1961.

ב. טוען רבני בעל רישיון לפי תקנות הטוענים הרבניים, התשכ"ח – 1968.

הארכנו בנזקים ובתקלות שיכולים להיגרם על ידי מי שאין לו את הכישורים המתאימים ואין לו את ההכשרה הנכונה לייצג בפני בתי הדין. ועל כן חובה שיוכשרו המייצגים השונים להופיע בפני בית הדין מתוך הכרת המערכת כלליה ודיניה.

בין כך ובין כך תקנה מז(1) לתקנות הדיון קובעת: "כל בעל דין יכול למנות מורשה להופיע ולפעול בשמו ובמקומו בפני בית הדין כל אימת שאין צורך כי בעל הדין יופיע ויפעל אישית."

ועיין עוד במה שכתבנו בזה בפסק הדין בתיק 1220842/1 הנזכר.

העולה מכל האמור:

על פי דין יש אפשרות למנות מורשה, תקנות הדיון מאפשרות כן בין בתובע ובין בנתבע, וכל הבא לדון בבית הדין וכן כל דיין שדן התמנה לדון על פי התקנות.

משכך, מכיוון שכל מורשה הוא שלוחו של בעל הדין חובה עליו לפעול בכל כוחו וכפי הבנתו, באופן ישר בצורה שתסייע לפי דעתו לאינטרסים של משלחו. משעשה כן – אין אפשרות לבוא עליו בתלונה וכמובן אין להענישו.

דברים אלו נכונים אם המורשה נוהג בתום לב ועל פי הבנתו, ואין זה מעלה או מוריד אם הדיינים או מאן דהוא אחר סבורים שהמורשה נוהג בחוסר דעת, בחוסר הבנה או מחוסר ידיעה (ואנו מודעים שכל התופעות הללו אינן נדירות אצל מייצגים). אם פעל לפי מיטב שיפוטו (אף אם לדעתנו שיפוטו לוקה) – זוהי חובתו ואסור לו לסטות ממה שהוא מבין כטובת מרשהו.

יישום הדברים בנידוננו

ומן הכלל אל הפרט:

עילת הערעור המרכזית שמתקבלת על ידינו היא כפי שכתבנו שבא כוח שמייצג בעל דין, אמור וגם חייב לומר את מה שנראה לו צודק במסגרת ההליך, גם אם עמדה זו לא נראית לבית הדין, וגם אם בית הדין סבור שהמייצג טועה טעות חמורה בייצוגו של בעל הדין. עורך דין לא רק רשאי לומר את דעתו אלא חייב לומר את דעתו ואת מה שנראה כדי לשרת את הלקוח ששכר את שירותיו, אם לא יעשה כן ימעל בתפקידו. לפיכך חובה על בית הדין לאפשר לו לומר את דעתו. ולהתנהל על פי מיטב שיפוטו המקצועי, כל עוד הוא עושה את הדברים בצורה מכובדת ולא מפריע לניהול ההליך – ניהול ההליך ולא בהכרח פתרון ההליך.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

זוהי טענת המערערת שלפנינו. לדבריה הפשרה שהציע בית הדין הייתה פוגעת בזכויות מרשתה (וראיה לדבר שההליכים המשפטיים לא הסתיימו עד היום). וחובתה הייתה לעמוד על המשמר ולשמור על זכויות מרשתה כפי הנראה לה, שהרי לכך נשכרה. אדרבה לפי שיקול דעתה (אף אם נחשוב שהוא מוטעה), קבלת הצעת בית הדין הייתה בה משום מעילה בתפקידה.

לטענת המערערת, גם אם היה מקום להשית הוצאות בשל בזבוז זמן השיפוט (לדעתו של בית הדין), החיוב היה צריך להיות מוטל על בעל הדין ולא על המייצג אותו, שהרי כל התנהלותה היא בשליחותה של מרשתה, ומשכך גם מעשיה מתייחסים לאישה בעלת הדין. אין זה מעלה או מוריד אם בשעת הדיון קיבלה הסכמה מפורשת של מרשתה להתעקש ולא להיענות להצעת בית הדין, או שעשתה זאת על דעת עצמה. שהרי משנשכרו שירותיה מטרת הדברים שתפעל על פי שיקול דעתה בדבר שהתמחתה בו, ואין היא צריכה (אף שאולי לפעמים הדבר ראוי) להתייעץ בכל שלב עם מרשתה, לפעמים אף ראוי שלא להתייעץ עם המרשה שהוא הדיוט בדבר, כשהמורשה שקנה השכלה משפטית בטוח בדרכו. הגע עצמך: מי שנבחר להוליך אדם בדרך שהוא מכיר אותה, היעלה על הדעת שישאל את מי שהוא מוביל באיזו דרך ילך? המוביל נבחר להוביל וודאי שחובתו להוביל בדרך הנראית לו בסיטואציה בו הוא עומד.

לאחר שמיעת דברי המערערת, בית הדין מגיע למסקנה שבנסיבות התיק לא היה מקום להשית הוצאות משפט על עורכת הדין שעשתה את מלאכתה נאמנה (לדעתה ולפי הבנתה). כל זמן שמינויה כמייצגת בתוקף, עליה לטעון את טענותיה כפי הבנתה ודעתה.

חיוב עורך דין בהוצאות אישיות צריך להיעשות אם בכלל, במשורה ובמצבי קיצון בלבד, ואף שברור לנו שבית הדין האזורי התרשם באופן שלילי מהאופן שבו המערערת ייצגה את האישה, אין זו עילה לחיוב בהוצאות אישיות.

ההיה על בית הדין או הרשאי היה לאכוף פשרה או הסכמה או לחייב הוצאות בגין הסירוב לה? הן אמת: בחושן משפט (סימן יב סעיף ב) נפסק: "מצוה לומר לבעלי דינים בתחלה: "הדין אתם רוצים או הפשרה?" אם רצו בפשרה, עושים ביניהם פשרה."

אומנם עד היכן היא חובת הדיין? נחלקו האחרונים אם חובה גמורה להשתדל בדבר, או שחובתו היא להזכיר אפשרות זו, אך אין עליו חובה להשתדל להביאם לפשרה:

עיין בב"ח (שם) שכתב: "דלאחר שאמר להו 'אי דינא בעיתו' וכו' ומתרצים בפשרה – מטריחים עצמם בפיוסים ופתויים עד שישמעו לעצתם ויקיימו הפשרה שמוצאין ביניהם."

ובסמ"ע (שם ס"ק ו) כתב:

צריך הדיין להסביר לבעלי דינים שבפשרה נוח להם ולדבר על לבם אולי יסכימו על הפשרה, וכן היא גם כן כונת המחבר במה שכתב שאומר להם "הדין אתם רוצים" – רוצה לומר: "במה שבאתם לפנינו לדון, אם כונתכם דוקא אדין" – "או הפשרה" כי כן הוא נכון לעשות פשרה.

ומשמע שהב"ח והסמ"ע סברי שחובה להשתדל בדבר ולעומת זאת הט"ז כתב:

כתב מהר"ל מפראג: מדאמר רב הונא "אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו" – נראה שאין לרדוף כל כך אחר הפשרה, רק דאמרי להו "אי דינא בעיתו" כו'. עכ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

משמע שחובת הדיין להזכיר את האפשרות לפשרה, אך אין עליו חובת התאמצות. הדברים אמורים כמובן לעניין השגת הסכמה לפשרה ללא פסיקה, ואין זה נוגע לעניין פסיקת פשרה, ואין כאן מקום להאריך.

אך באמת לכאורה אין זה נוגע לנידון דידן, דבשולחן ערוך ובאחרונים דנו לגבי פשרה הגומרת את הסכסוך והדין, אך מה שהציע בית הדין בנידון דידן היה פשרה לעניין אופן ההתנהלות, מה יהיה סדר ההתנהלות – גירושין ואחר כך הכרעה במחלוקות שבין הצדדים, או הכרעת המחלוקות ואחר כך גירושין, וכן היכן יתבררו ענייני הרכוש, ובפרט שלטענת המערערת הסכמת הבעל לחלוקת הרכוש לא תאמה למה שתבעה בבית המשפט ושמגיע לאשה לדעתה. וכדבריה בפרוטוקול בפנינו שתביעתי בענייני הרכוש הייתה מורכבת ולא תביעה לחלוקה שווה בשווה. ואין זו הפשרה שעליה דיבר השולחן ערוך.

עוד נוסף: בכללי האתיקה לדיינים, תשס"ח – 2008 בסעיף 13(א) נכתב כדלהלן :

דיין המציע פשרה או העברה של ההליך לגישור או לבוררות, לא יכפה על בעלי הדין, ויוודא שבעלי הדין יודעים כי איקבלת הצעתו לא תשפיע על הליכי הדיון שלפניו [...]

משכך, השתתפות הוצאות אישיות על בא כוחו של מי מהצדדים בגין אי-הסכמה להגיע לפשרה ולהסכם המעבירה מסר הפוך למתדיינים ולבאי כוחם – לא ברור שנוכח היא הלכתית וודאי שאינה תואמת להוראות שנקבעו בתקנות הנ"ל.

העדר התראה וזכות טיעון

עוד נטען על פגם נוסף בהחלטה: בית הדין הטיל עליה את החיוב ללא שהותרתה וללא שהייתה לה זכות טיעון קודם להטלת חיוב ההוצאות האישיות עליה. ואכן בפרוטוקול לא נזכרת התראה שכזו, הן אמת: המערערת הודתה בפנינו שבית הדין התרה על הטלת הוצאות, אך ההתראה הייתה כלפי האישה ולא כלפי באת כוחה, המערערת. משכך, מכיוון שאין בפרוטוקול זכר להתראה אין לנו ללמוד מהודאתה אלא את שאמרה, שהייתה התראה כלפי האישה ולא כלפי ו'הפה שאסר הוא הפה שהתיר'. (יש להעיר שבנסיונות אלו שההתראה לא רשומה בפרוטוקול ספק אם היה אפשר להטיל הוצאות אף על האישה, אף לו היה אפשר להטיל הוצאות על מי שלא נענה להצעת הפשרה או להצעת אופן ניהול פתרון הסכסוך בין הצדדים.)

מסקנות ומתן הוראות

- א. לאור כל האמור לעיל, החלטת בית הדין – מושא הערעור – מבוטלת בזאת.
  - ב. הואיל והמערערת שילמה למשיב את מה שהוטל עליה, בהתאם להחלטה מושא הערעור (צורף מסמך), המשיב ישיב למערערת את מה ששולם לו בתוך ארבעה-עשר יום ממועד החלטה זו.
  - ג. אין צו להוצאות.
  - ד. בית הדין סוגר את התיק.
  - ה. מותר לפרסם את פסק הדין לאחר השמטת כל פרטים מזהים.
- ניתן ביום י"ח בסיוון התש"ף (10.6.2020).

הרב ציון לודאילוז

הרב אברהם שינדלר

הרב שלמה שפירא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה